

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

SOEREN KIERKEGAARD

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ: Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Γιατί, μ' ὄλ' αὐτά, προτιμῶ νάμαι ἄνδρας μᾶλλον καὶ νά ἔχω κάπως λιγώτερα, μὰ νά τὰ κατέχω πραγματικά, παρά νάμαι γυναίκα, δηλαδή αὐτό τὸ ἀβέβαιο πλάσμα ὁποῦ μόνο ἡ φαντασίωση μπορεῖ νά τοῦ δόσῃ τὴν εὐτυχία· κάλλιο ἀξίζει τὸ συγκεκριμένο ποῦ σημαίνει ἕνα μὲνο πράγμα, παρά τὸ ἀφηρημένο ποῦ τὰ σημαίνει ὄλα. Ἔτσι λοιπὸν εἶναι· ἀπὸ τῆς γυναίκα εἰσήχθη ἡ ἰδανικότης στὴ ζωὴ· τί θάταν ὁ ἄνδρας χωρὶς αὐτή; Χάρι σὲ μιὰ κοπέλλα, πολλοὶ ἄντρες ἔγιναν μεγαλοφυεῖς, πολλοὶ ἥρωες, πολλοὶ ποιητές, πολλοὶ ἅγιοι, — μὰ οὔτε ἕνας δὲν ἔγινε μεγαλοφυεῖς ἀπὸ τὴν κοπέλλα ποῦ ἐπῆρε, γιατί ἀπ' αὐτὴ μόνο σύμβουλος Ἐπικρατείας γίνεται, οὔτ' ἕνας δὲν ἔγινε ἥρωες ἀπὸ τὴν κοπέλλα ποῦ ἐπῆρε, γιατί ἀπ' αὐτὴ μόνο στρατηγὸς μπορεῖ νά γίνῃ, οὔτ' ἕνας δὲν ἔγινε ποιητὴς ἀπὸ τὴν κοπέλλα ποῦ πῆρε, γιατί ἀπ' αὐτὴ μόνο πατέρας γίνεται κανεὶς, κι οὔτ' ἕνας δὲν ἔγινε ἅγιος ἀπὸ τὴν κοπέλλα ποῦ πῆρε, γιατί ὁ ἅγιος δὲν ἐπῆρε καμμιά καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀποκτήσῃ παρά μιὰ μόνη, ἐκείνη ποῦ δὲ τὴν ἀπόκτησε, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἔγιναν μεγαλοφυεῖς, ποιητές, ἥρωες ἀπὸ ἐκείνην ποῦ δὲν ἀπόκτησαν. Ἄν ἡ ἰδανικότης τῆς γυναίκος ἦταν πραγματικά παράγων ἐνθουσιασμοῦ στὸν ἄνδρα, ἐκείνη ποῦ θὰ τὸν ἐνέπνευε θάπρεπε νάταν ἐκείνη μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνδρας εἶναι δεμένος γιὰ ὄλη τὴ ζωὴ. Ἄλλὰ ἡ πραγματικότης μιλάει ἄλλη γλώσσα. Θέλω νά πῶ ὅτι ἡ γυναίκα παρακινεῖ τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν ἰδανικότητα καὶ τὸν καθιστᾷ δημιουργικὸ μὲ τίς ἀρνητικὲς τῆς σχέσεις πρὸς αὐτόν. Ὑπ' αὐτὴ τὴν ἐννοία, ἡ γυναίκα ἐμπνέει ἀληθινῶς· ἀλλὰ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ ἐμπνευσι εἶναι θετικὴ ὁδηγεῖ σὲ παραλογισμό, ὁποῦ πρέπει νάσαι κακὴ γυναίκα γιὰ νά μὴν τονε βλέπῃ. Ποῦ ἀκούσθηκε πὼς ἕνας ἄνδρας ἔγινε ποιητὴς ἐξ αἰτίας τῆς γυναίκος του; Ὅσο δὲ μποροῦσε νά τὴν ἀποκτήσῃ, τὸν ἐνθουσιαζε. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια ὁποῦ βασίζεται ἡ φαντασίωσι τῆς

ποιήσεως καὶ τῆς γυναίκος. Ἐνὸσω ὁ ἄνδρας δὲν τὴν ἔχει ἀποκτήσῃ—αὐτὸ θὰ πῆ ὅτι ἀγωνίζεται ἀκόμα γιὰ νά τὴν ἀποκτήσῃ· ἔτσι μιὰ κοπέλλα ἐνέπνευσε τὸν ἐνθουσιασμὸ σὲ πολλοὺς, ποῦ τοὺς κατέστησεν ἱπότες· μὰ ἀκούσθηκε πὼς ἕνας ἄνδρας ἔγινε γενναῖος ἐξ αἰτίας τῆς γυναίκος του; Μιὰ γυναίκα πανδρεμένη, προικισμένη μ' ὄσα χάρισματα κι ἂν φαντασθῇ κανεὶς, δὲν ἐμπνέει ἰδανικότητα. Τέλος, ἂν ἕνας ἄνδρας δὲν κατέκτησε τὴν γυναίκα, ἴσως νά κυνηγᾷ τὸ ἰδεῶδες. Ἀγαπάει ἴσως πολλὰς γυναίκες, μὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀγασπεί πολλὰς γυναίκες εἶναι ἕνα εἶδος ἀτυχου ἔρωτος· ἡ ἰδανικότης τῆς ψυχῆς του, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἔγκειται στὴ ζέσι τῆς ἀναζητήσεως αὐτῆς κι ὄχι στοὺς τμηματικὸς αὐτοὺς ἔρωτες πρὸς τὸ πολὺ—πολὺ, ἀποτελοῦν ἄθροισμα ἰδιαιτέρων περιπτώσεων, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ἐνιαῖον.

Τὸ μεγαλύτερο ἰδανικὸ ποῦ μπορεῖ νά ἐμπνεύσῃ μιὰ γυναίκα σ' ἕναν ἄνδρα εἶναι ἡ συνείδησις τῆς ἀθανασίας. Τὸ κυριώτερο σημεῖο τῆς ἀποδείξεως ἐδῶ ἔγκειται σ' ὅτι θὰ μποροῦσε νά ὀνομασθῇ ἀνάγκη μιᾶς ἀπαντήσεως. Ὅπως, καθὼς λένε, ἕνα θεατρικὸ ἔργο δὲ μπορεῖ νά τελειώσῃ χωρὶς κάποιον ἀπὸ τὰ πρόσωπά του νά πάρῃ μιὰν ἀπάντησι, ἔτσι καὶ ἡ ἰδανικότης φωνάζει: ἡ ζωὴ δὲ μπορεῖ νά τελειώσῃ μὲ τὸ θάνατο, ζητεῖ μιὰν ἀπάντησι. Θετικὲς ἀπαντήσεις αὐτοῦ βλέπει κανεὶς στίς νεκρολογίαις τῶν ἐφημερίδων. Τὸ βρισκῶ φυσικὸ, γιατί, ἂν θέλῃ κανεὶς νά τὸ ἀποδείξῃ μὲ τίς νεκρολογίαις τῶν ἐφημερίδων, αἱ ἀποδείξεις πρέπει νάσαι θετικὲς. Ἡ Κυρά-Πέτερσεν ἔζησε πολλὰ χρόνια, ἕως ὅτου ἡ Θεία Πρόνοια ἠδύοκῃσε τὴ νύκτα τῆς 24ης πρὸς τὴν 25η κ.λ.π. Μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία ὁ Κορς Πέτερσεν ἐνοιώσε μιὰ ζωερὴ ἀνάμνησι τῆς ἐποχῆς τῶν ἄρραβῶνων του καὶ γιὰ νά ἐκφρασθῶ ἀκριβέστερα, μόνον ἡ «καλὴ ἀνάμνησι» θὰ μποροῦσε νά τονε παρηγορήσῃ. Γιὰ τὴν εὐτυχισμένη αὐτὴ «καλὴν ἀνάμνησι» προετοιμάζεται τοῦλάχιστο προσωρινά, παίρνοντάς ἄλλη γυναίκα, γιατί μ' ὄλο ποῦ ἕνας δευτε-

* Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο.

ρος γάμος δέν έχει τήν ποιήσι τοῦ πρώτου, εἶναι ὁμως μιὰ ἀξιόλογη μίμησι. Αὐτή εἶναι ἡ θετική ἀποδειξι. Ὁ Κορ Πέτερσεν δέν ἀρκεῖται μόνο νά ζητήη μιάν ἀπάντησι, ἀπαιτεῖ καί νά τήν ξαναἰδῆ στοῦ ὑπερέραν. Εἶναι γνωστό πῶς τὸ μολύβι παίρνει καμμιά φορά τὴ λάμψι τοῦ ἀργύρου, ἀλλά γιά πολὺ λίγον καιρό. Γιά τὸ πρόστυχο μέταλλο εἶναι τραγικὸ αὐτό, γιατί πρέπει νά τὸ πάρη ἀπόφασι πῶς εἶναι πρόστυχο. Δέν εἶναι ὁμως τὸ ἴδιο καί μ' τὸν Κορ Πέτερσεν. Ἡ ἰδανικότης εἶναι ἴδιον καθενὸς ἀνθρώπου. Ὅταν γελῶ μὲ τὸν Κορ Πέτερσεν, δέν γελῶ γιατί ἔχει τὴν ἀλιγόχρονη λάμψι τοῦ ἀργύρου, ἀν τὸν ὑποθέσομεν ἀπὸ πρόστυχο μέταλλο. ἀλλά γιατί ἡ δανεικὴ αὐτὴ λάμψι ἀποκαλύπτει πῶς εἶναι πρόστυχο μέταλλο. Ἔτσι ἡ ἰδανικότης ταιριάζει στοὺς μικροαστοὺς τόσο «ὄσο τὸ φόρεμα μὲ οὐρά σὲ μιὰ πλύστρα» (1) Ἄς ἐπανολάβουμε τὸ ζήτημα: ἂν ἡ γυναῖκα ἐμπνέη στον ἄνδρα τὸ ἰδανικὸ καί μ' αὐτὸ τὴ συνείδησι τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐμπνέει ἀρνητικὰ πάντα. Ἐκεῖνος ποὺ πραγματικὰ ἔγινε μεγαλοφυΐα, ἥρωας, ποιητής, ἅγιος, χόρι σὲ μιὰ γυναικα, ἐπέτυχε μαζί καί τὴν ἀθανασία. Ἄν ἡ ἰκανότης αὐτὴ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ἰδανικοῦ ἦταν θετικὴ στὴ γυναῖκα, τότε ἡ σύζυγος, καί μόνη ἡ σύζυγος, θάταν ἰκανὴ νά ἐμπνεύσῃ τὴ συνείδησι τῆς ἀθανασίας στον ἄνδρα. Ἡ ζωὴ ἀποδεικνύει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Γιά νά ἐμπνεύσῃ πραγματικὰ στοῦ σύζυγο τὸ ἰδανικὸ πρέπει νά πεθάνῃ. Ἐν τούτοις στον Κορ Πέτερσεν ἀφήνει τὸ ἰδανικὸ νά κοιμηθῆ. Ἄν, μὲ τὸ θάνατό της, ἐξόπνησε στοῦ σύζυγό της τὴν ἰδανικότητα, ἐπιτελεῖ τότε ὄλα τὰ μεγάλα πράγματα μὲ τὰ ὁποῖα τὴν ἐστόλισεν ἡ ποιήσι, ἀλλά, σημειώστε το καλὰ, ὅ,τι θετικὸ ἔκομε γι αὐτόν μένει ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς γράμμα νεκρό. Ὁ ρόλος τῆς γυναικὸς ἀποβαίνει τόσο περισσότερο ἀμφίβολος, ὄσο αὐτὴ ἐπιμένει ν' ἀποδίδῃ θετικὴ σημασία στὴν ἐπίδρασί της. Ὅσο περισσότερο θετικὴ θέλει νάναι ἡ ἀπόδειξι, τόσο λιγώτερο πετυχαίνει τὸ σκοπὸ της, γιατί, στοῦ τέλος—τέλος, τί ἄλλο μπορεῖ παρὰ ν' ἀναστενάζῃ κανεὶς γιά ὅ,τι ἔζησε, ποὺ μιὰ ποὺ τῶζσε δέν ἔχει πιά οὐσιαστικὰ περιεχόμενο. Ἡ ἀπόδειξι μοιάζει τόσο θετικώτερη ὄσο τὸ ἀντικείμενο τῶν ἀναστεναγμῶν ἀναφέρεται στίς λεπτομέρειες τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς: ἦτανε μαζί μιὰ ὑέρα στοῦ ζωολογικὸ κῆπο. Μὰ μπορεῖ κανεὶς νά θυμηθῆ μὲ θλίψι ἕνα παλιὸ ζευγάρι παντοῦφλες, ὁποὺ βρῆκε τόσο ἄνεσι μιὰ μέρα. Καί βέβαια μὲ μιὰ τέτοια νοστολγία δέν ἀποδεικνύεται ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὅσο ἀρνητικώτερη εἶναι ἡ ἀπόδειξι, τόσο πιά πολὺ ἀξία παίρνει, γιατί τὸ ἀρνητικὸ ἔχει ὑψηλότερη ἀξία ἀπὸ τὸ θετικὸ—εἶναι, ἀπειρον καί γι' αὐτὸ τὸ μόνο θετικὸ πρᾶγμα.

(1) Σ. Μ. Φράσι ἀπὸ τὴν κωμῳδία «Τὸ δωμάτιο τῆς Λεχῶνας» τοῦ Hoberg.

Ἡ ὀλη-ἡ σημασία τῆς γυναικὸς εἶναι ἀρνητικὴ, ἡ θετικὴ τῆς σημασία εἶναι μηδαμινή, ἐν συγκρίσει μὲ τὴ σημασία ποὺ παίρνει μὲ τὸν καταστρεπτικὸ τῆς ρόλο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, ποὺ ἡ φύσι τῆς τὴν ἔκρυψε καί γιά τὴν ὁποῖα τὴν ἐπαρηγόρησε προικίζοντάς τὴν μὲ δύναμι φαντασίας, ποὺ ξεπεριάζει πᾶν ὅ,τι μπορεῖ νά πρεέλθῃ ἀπὸ ἀνδρικὸν ἐγκέφαλο, προικίζοντάς τὴν μὲ τόση στεργῆ, ὥστε κ' ἡ γλῶσσα κι ὄλο ἐνισχύουν αὐτὴ τὴν ἰκανότητά της. Ἀκόμα κι ὅταν δέν τὴν βλέπουν ὡς παράγοντα ἐμπνεύσεως, ἀλλά ὡς καταλύτρα, εἴτε γιατί μ' οὐτὴν εἰσῆχθη ἡ ἁμαρτία στον κόσμον, εἴτε γιατί διαταράσσει ὄλη τὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀπιστία της, δέν παύουν νά τῆς φέρνωνται μὲ ἱποτικὴν εὐγένεια. Γιατί, ἂν ποῦνε πῶς ἡ γυναικα εἶναι πραγματικὰ ἰκανὴ ν' ἀποβῆ πιά ἐπισφαλῆς ἀπὸ τὸν ἄνδρα, θάταν μιὰ τερατώδης διαπίστωσι. Ἄλλίμονο! Ἄλλίμονο! Ἄλλίμονο! Ἄλλη ἐντελῶς εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ὑπάρχει ἐδῶ μιὰ μυστικὴ ἐρμηνεία ποὺ κ' οἱ γυναῖκες οἱ ἴδιες δέν καταλαβαίνουν: ὅταν γίνεται κάτι, ὄλος ὁ κόσμος παραδέχεται ὡς ἀληθινὴ τὴν ἀντίληψι τοῦ Κράτους, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖα ὁ ἄνδρας εἶναι ὑπεύθυνος γιά τὴ γυναῖκα. Δέν δικάζουν ποτέ τὴ γυναῖκα, ὅπως δικάζουν ἕναν ἄνδρα, γιατί αὐτός μόνο μπορεῖ ν' ἀνθέξῃ σὲ μιὰ πραγματικὴ κρίσι: δέν ἔπεται ἐξ αὐτοῦ ὅτι ἡ γυναῖκα κρίνεται ἐπεικέστερα—γιατί, ἐν τριαύτῃ περιπτώσει, ὄλη ἡ ζωὴ θάπαιε νάναι φαντασίωσι—ἀλλὰ παραπέμπουν τὴν ὑπόθεσι στὰ ἀρχεῖα καί τὰ ἔξοδα καταλογίζονται εἰς βᾶρος τοῦ δημοσίου, δηλαδὴ τῆς ζωῆς. Γιά μιὰ στιγμή, τὴν θεωροῦν ἰκανὴ γιά κάθε δυνατὴ πανουργία, τὴν ἐπόμενη ἀμέσως στιγμή γελοῦν μ' ἐκεῖνον ποὺ ἀπατᾶ—πρᾶγμα ποὺ εἶναι μιὰ ἀντίφασι: ἀκόμα καί στὴν γυναῖκα τοῦ Πετρεφῆ ὑπάρχει ἡ δυνατότης νά θεωρηθῆ ὡς ἀποπλανηθεῖσα. Ἔτσι, ἡ γυναῖκα εἶναι προικισμένη μὲ δυνατότητες, ποὺ κανεὶς ἄνδρας δέν κατέχει, μὲ δυνατότητες τερατώδεις, ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ τῆς ζωῆ μειώνεται ἀπὸ τὴ δυνατότητα αὐτῆ, καί τὸ τρομερώτερο ἀπ' ὄλα εἶναι ἡ μαγικὴ αὐτὴ φαντασίωσι ποὺ ἀποτελεῖ τὴν εὐτυχία της.

Ἄφηστε λοιπὸν τὸν Πλάτωνα νά εὐχαριστῆ τοὺς Θεοὺς ποὺ γεννήθηκε σύγχρονος τοῦ Σωκράτη—κ' ἐγὼ τονὲ ζηλεύω: ἀφήστε τον νά εὐγνωμονῆ τοὺς Θεοὺς ὅτι ὑπῆρξεν Ἕλληνας,—καί γι' αὐτὸ τονὲ ζηλεύω: μὰ ὅταν τοὺς εὐχαριστεῖ ποὺ γεννήθηκεν ἄνδρας κι ὄχι γυναικα, τοῦ κάνω συντροφιά ὄλοψυχῆς. Ἄν ἦμιον γυναῖκα κι ἂν μπερῆσα νά καταλάβω ὅ,τι καταλαβαίνω σήμερα,—θάταν τρομερὸ γιά μένα: ἂν ἦμιον γυναικα καί συνεπῶς ἀνίκανη νά τὸ καταλάβω—θάταν πιά τρομερὸ ἀκόμα.

Ἄν εἶν' ἔτσι τὰ πράγματα, συμπέρασμα βγαίνει ὅτι θάπρεπε κανεὶς ν' ἀπέχῃ ἀπὸ κάθε θετικὴ σχέσι μὲ γυναῖκα. Γιατί παντοῦ ὅπου ἐμφανίζεται, σκοντάφτει κανεὶς ἀμέ-

σως στην αναπόφευκτη χασμωδία, που την κάνει εδουχισμένη, γιατί δέν αντιλαμβάνεται, μά πού στοιχίζει τή ζωή στον άνδρα, διαν τήν ανακαλύψη.

Ἄρνητικές σχέσεις μέ τή γυναίκα μπορεί νά δόσουν στον άνδρα τό άπειρο, πρέπει νά τό όμολογήσουμε, νά τό όμολογήσουμε πρός τιμή τής γυναικός, καί χώς κανένα περιορισμό. Γιατί αυτό δέν εξαρτάται ούσιαστικά από τό ποιόν τής γυναικός, από τή γοητεία της, ή από τή διάρκεια τής γοητείας της. Θα εξαρτηθῆ από τό γεγονός καί μόνο δι τή ή γυναίκα αυτή θα έμφανισθῆ τήν ψυχολογική άκριβώς στιγμή, πού έκπροσωπεί τό ιδανικό. Είναι μιá σύντομη στιγμή, καί γιά νάναι άγαθοποιός ή επίδρασι τής γυναικός πρέπει νά εξαφανισθῆ άμέσως. Γιατί οι θετικές σχέσεις μέ τή γυναίκα καθιστούν τον άνδρα περιωρισμένο μέ τήν άπόλυτην έννοια τής λέξεως. Τό περισσότερο λοιπόν πού μπορεί μιá γυναίκα νά κάμη γιά έναν άνδρα είναι νά του έμφανισθῆ στην κατάλληλη ψυχολογική στιγμή—άλλ' αυτό δέν εξαρτάται άπ' αυτή, μόνο ή τύχη τό αποφασίζει—καί τότε τό καλύτερο πού έχει νά κάμη γι' αυτόν είναι νά του άπιστήση κι όσο τό γρηγορώτερο, τόσο προτιμότερο. Τό πρώτο ιδανικό θα βρηθῆση τον άνδρα νά φθάσει σε μιάν ιδανικότητα ύψηλότερη καί τότε θα σωθῆ άπόλυτα. Είναι άλήθεια πώς ή δεύτερη αυτή ιδανικότης πληρώνεται μέ τό βαθύτερον πόνο, μά είναι κ' ή μεγαλύτερη χαρά· κανείς, φυσικά, δέ μπορεί νά τήν επιθυμήση προτού νά τήν γνώριση, άλλα γι' αυτόν άκριβώς τό λόγο διαν συμβῆ, ό άνδρας χρωστᾷ χάρι στη γυναίκα, κ' επειδή, από άνθρωπίνης άπόψεως, δέν έχει ναι σοβαρούς λόγους μεγάλης εϋγνωμοσύνης πρός τή γυναίκα, τά πράγματα είναι έν τάξει. Μά δυστυχία του, αν ή γυναίκα του μείνη πιστή!

Εϋχαριστώ λοιπόν τους Θεούς πού γεννήθηκα άνδρας κι όχι γυναίκα. Κατά δεύτερο λόγο, τους εϋχαριστώ πού καμιά γυναίκα δέ μ' ανάγκασε, μέ ισόβιο μπλέξιμο, νά συλλογισθώ, κατόπιν έορτής πράγματα πού θαπρεπε νάχα συλλογισθῆ προκαταβολικά;

Τί παράξενη επίσης έφεύρει κι ό γάμος! Κ' εκείνο πού τονέ κάνει πιο παράξενο είναι πού περνά γιά έγχείρημα αϋθόρμητο. Έν τούτοις δέν ύπάρχει πιο κρίσιμο έγχείρημα, γιατί στην άνθρωπίνη ζωή δέν ύπάρχει τίποτε καταθλιπτικώτερο καί τυραννικώτερο από τό γάμο. Ένα έγχείρημα τόσο άποφασιστικής σημασίας θαπρεπε λοιπόν νά γίνεται αϋθόρμητως! Κι όμως ό γάμος δέν είναι πράγμα απλό, άλλα έξαιρετικά περίπλοκο: είναι μιá πράξι, πού επιδέχεται πολλές έρμηνείες. Όπως τό κρέας τής χελώνας έχει τή γεύσι διαφόρων κρεάτων, έτσι κι ό γάμος, έχει μιá γεύσι παρδαλή—κι όπως ή χελώνα, ό γάμος βαδίζει άργά. Μιá έρωτοδουλιά είναι άπλη. Άλλά ό γάμος; Είναι

κάτι ειδωλολατρικό, χριστιανικό, θείο, κοσμικό, άστικό, κάτι λίγο άπ' όλα. Έκφράζει τό άνεξήγητο εκείνο του έρωτος, τήν έκλεκτική εκείνη συγγένεια των ζμοίων ψυχών; Είναι καθῆκον, ένωσις, πράξι συμβατική, έθιμο μιās χώρας ή λίγο άπ' όλα; Στο μουσικό του χωριού ή στον έκτελεστή του άρμονίου πρέπει νά γίνη ή παραγγελία τής μουσικής, ή λίγο στον ένα-λίγο στον άλλο; Ό πάστωρ ή ύπάλληλος του δημαρχείου πρέπει ν' άπαγγείλη τό λόγο καί τά όνόματα των νεονύμφων ταιριάζει νά κατογραφούνε στα κατάστιχα τής έκκλησίας ή του δημαρχείου; Θα έορτασθῆ ό γάμος μέ τους ήχους τής φουσαρμόνικας, ή μέ τό μουσικό μουρμούρισμα των νεραϊδών, πού άκούγεται μέ τις σπηλιές τις καλοκαιριάτικες νύχτες; Κ' ένα κομμάτι μουσικής τόσο πολυποίκιλο, ένα δοκίμιο τόσο σύνθετο, πού ξεπερνάει όλα στην περίπλοκη ποικιλία, κάθε ύποψήφιος γαμπρός φαντάζεται πώς τό κατάλοβε, κάνοντας τήν είσοδό του στο γάμο καί φαντάζεται πώς τό πραγματοποιεί ζώντας ως σύζυγος. Άγαπητοί σύντροφοι του γλεντιού, —άντι άλλου γαμήλιου δώρου κι άλλων συγχαρητηρίων, δέ θαπρεπε ν' άπευθύνουμε στον καθένα από τους παντρευόμενους μιá προειδοποίησι καί δυό στον ίδιο τό γάμο γιά τήν ένδεχόμενη επανάληψη τής άπροσεξίας; Νά έκφράση κανείς μιάν ιδέα στη ζωή του μπορεί νάναι ήδη τολμηρό, άλλα νά ύποβάλλη στη σκέψη του τέτοια περιπλοκή γιά νά τήν αναγάγη σ' ένότητα, νά έκφράση αυτό τό συνονθύλευμα κατά τρόπο τέτοιον ώστε κάθε στοιχείο νάχη τό μέρος του, χωρίς νά παραλείπεται κανένα,—στ' άλήθεια, δποιος είναι άξιος γιά τον άθλον αυτόν, είναι μέγας άνήρ. Κ' έν τούτοις αυτό πρέπει νά επιτελέτη ό καθείς σύζυγος· καί τό επιτελεί χωρίς αντίρρησι· καί τό επιτελεί, καθώς λέει ό ίδιος, αϋτομάτως; Κι αν επιτελείται αυτό έτσι αϋτομάτως, ίσως επιτελείται από ένα είδος άνωτέρου αϋθόρμητισμού, πού έδιαπέρασε τό στοχασμό μας όλόκληρο. Μά γι' αυτό δέν άκούγεται ούτε λέξι. Μή ρωτάτε ένα σύζυγο γι' αυτό· δέν άξίζει τον κόπο. Όποιος διέπραξε μιá φορά μιάν άνοησία, καλείται νά ύποστη δλες τις συνέπειές της σ' όλη του τή ζωή. Η άνοησία ύπήρξε πού έκαμε τό πρώτο βῆμα καί ή τιμωρία έγκείται στην ύποχρέωσι νά βλέπη κατόπιν εκείνο πού έκαμε. Κάποτε ό σύζυγος παίρνει παθητικό ύφος, ύποκρινόμενος πώς έπετέλεσε κάτι έξαιρετικό πανδρευόμενος· κάποτε πάλι παίρνει τό ύφος σκύλου πού φεύγει μέ κατεβασμένη τήν ουρά· κάποτε, από δικαιολογημένη άνάγκη άμύνης, άναλαβαίνει νά ύμνήση τό γάμο· μά του κάκου θα έπερίμενε κανείς τήν ένιαία σύνθεσι πού θα έσουνταιρίαζε τά διασκορπισμένα μέλη τής έτερογενοϋς συλλήψεως.

Νάναι λοιπόν κανείς σύζυγος νάτα σκέτα είναι μιá φάρσα. Νά έπαγγέλλεται επίσης τον ξελογιαστή, κι αυτό φάρσα. Νά θέλη νά

κάνη δοκιμὴ μὲ μιὰ γυναῖκα, κι αὐτὸ ἀκόμα φάρσα. Κιτὰ βάθος, μὲ τίς δυὸ αὐτὲς τελευταῖες μεθόδους, ὁ ἄνδρας κάνει περισσότερες ἀκόμα παραχωρήσεις στὴ γυναῖκα, παρὰ μὲ τὸ γάμο. Ὁ ξελογιαστὴς θαρρεῖ πὼς παίζει καλὰ τὸ ρόλο τοῦ ξεγελῶντος μιὰ κοπέλλα, μὰ τὸ γεγονός πὼς ξεγελᾷ, θέλει νὰ ξεγελᾷ, πὼς μπαίνει στὸν κόπο νὰ ξεγελᾷ μιὰ κοπέλλα, τὸν θέτει ὑπὸ τὴν ἐξάρτησι τῆς γυναίκας. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ κείνον ποῦ θέλει νὰ πειραματισθῆ στὸ γάμο.

Ἄν ἔπρεπε νὰ φαντασθῆ κανεὶς σχέσεις θετικές μὲ τὴ γυναῖκα, θᾶπρεπεν αἱ σχέσεις αὐτὲς νὰ φθάσουν σὲ τέτοιο βαθμὸ στοχαστικότητος, ὥστε δὲ θάταν πραγματικὰ δυνατές. Νᾶναι κανεὶς ἐξαιρετὸς σύζυγος κ' ἐν τούτοις, στὰ κρυφά, νὰ ξελογιάζῃ ὅλες τίς κοπέλλες, νὰ δίνῃ τὴν ἐντύπωσι ξελογιαστοῦ, διατηρῶντας στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του τὴ ζέσι τοῦ ρωμαντισμοῦ, μπορεῖ νᾶναι κάτι, μὰ ἢ παραχώρησι ποῦ ἔκαμε στὴν πρώτη κατάστασι λείπει πάντοτε στὴ δεύτερη. Ἐν τούτοις, μόνο σ' ἕναν ἀναδιπλασιασμὸ βρίσκει τὴν ἰδανικότητα ὁ ἄνδρας. Κάθε ὑπαρξὶ αὐθόρμητη πρέπει νὰ ἐξαφανισθῆ καὶ ἢ ἐξαφανισθῆ πρέπει πάντα νὰ ἐξασφαλισθῆ μὲ μιὰ σαφερὴ ἔκφρασι. Ἐνα τέτοιο ἀναδιπλασιασμὸ ἢ γυναῖκα δὲν τὸν καταλαβαίνει· γι' αὐτὸ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρός μένει γι' αὐτὴν ἀκατανόητος. Ἄν μιὰ γυναῖκα, ἀπὸ φυσικὴ τῆς, γινόταν ἱκανὴ γιὰ ἕνα τέτοιον ἀναδιπλασιασμὸ, κανεὶς πιά δὲ θά νοιαζόταν νὰ ἔχη ἐρωτικές σχέσεις μ' αὐτὴ, μ' ἀφοῦ εἶναι γυναῖκα, αἱ ἐρωτικές μ' αὐτὴ σχέσεις διαταράσσονται ἀπὸ τὴ φύσι τοῦ ἀνδρός, γιατί αὐτὸς βρίσκει πάντοτε τὴ ζωὴ του στὴν ἐξουθένωσι ἐκείνου ποῦ ἀποτελεῖ τὴ ζωὴ τῆς γυναίκας.

Εὐαγγελίζομαι λοιπὸν τὸ μοναστήρι καὶ γι' αὐτὸ, μὲ τὸ δίκιο τους οἱ ἄνθρωποι μ' ἀποκαλοῦν Ἐρημίτη; Καθόλου. Ἀφῆστε λοιπὸν τὸ μοναστήρι: κι αὐτὸ δὲ μπορεῖ νᾶναι παρὰ μιὰ ἔκφρασι αὐθόρμητη τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα ἀποφεύγει αὐτὲς τίς αὐθόρμητες ἐκφράσεις. Μεταχειρισθῆτε χρυσάφι, ἀργυρο, ἢ χαρτονόμισμα, λίγο ἐνδιαφέρει· γιατί μόνο ἐκεῖνος ποῦ δὲν ξοδεύει πεντάρα ποῦ νὰ μὴν εἶναι κίβδηλη, μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τί θέλω νὰ πῶ! Ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖον κάθε ἔκφρασι αὐθόρμητη δὲν εἶναι παρὰ ψέμμα, ἐκεῖνος καὶ μόνο ἐκεῖνος εἶναι ἀσφαλῶς ὡσάν νὰ βρίσκειται σὲ μοναστήρι· καταντᾷ ἐρημίτης κι ἄς γυρίσῃ μὲρα νόχτα μὲ τὰ λεωφορεῖα.

Μόλις ὁ Βίκτωρ Ἐρημίτης ἐκάθησε τινάχθηκε ἀπάνω ὁ ἔμπορος νεωτερισμῶν, ἀναποδογύρισε μιὰ μποτίλια κρασί ποῦ βρισκόταν δίπλα του κι ἄρχισε μ' αὐτὰ τὰ λόγια.

Καλὰ τὰ λέτε, ἀγαπητοὶ σύντροφοι τοῦ

γλεντιοῦ, καλὰ τὰ λέτε, ὅσο πιὸ πολὺ σὰς ἀκούω νὰ μιλάτε, τόσο πιὸ πολὺ βεβαιώνομαι πὼς εἴσθε συνωμότες καὶ σὰς χαιρετῶ ὡς συνωμότες, ὅς ἐννοῶ ὡς συνωμότες, γιατί τούτ' ὡς συνωμότες τοὺς καταλαβαίνει κανεὶς ἀπὸ μακριά. Κ' ἐν τούτοις, τί ξέρετε, ποῦ εἶναι ἡ τοσηδοῦστικὴ θεωρία σας, ποῦ τῆς δίνετε μορφή πείρας; Ἡ τοσηδοῦστικὴ πείρα σας, τὴν ὁποία, μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς θεωρίας, μπαλλώνετε, γιὰ νὰ πέφτετε ἀδιάκοπα στὸ τέλος ἀπὸ τὴν ἀνάτασι πρὸς τὸ Θεὸ στὰ βαθιὰ σκοτάδια; Ὅχι, ἐγὼ γνωρίζω τὴ γυναῖκα—τὴ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς πλευρά, δηλαδὴ τὴν ἐγνωρίζω ἀληθινά. Στὴ σπουδὴ μου δὲν ὀπισθοχωρῶ μπρὸς στὴν τρομάρα καὶ δὲν ὑποχωρῶ πρὸ οὐδενὸς μέσου νὰ πεισθῶ γιὰ ὅτι ἐκατάλαβα· γιατί εἶμαι σὲ παραφορά, καὶ σὲ παραφορά πρέπει νὰ βρίσκειται κανεὶς γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴ γυναῖκα, κι ἂν δὲν εἶναι πρὶν, θάρθῃ σὲ παραφορά, ὅταν τὴν καταλάβῃ. Ὅπως ὁ ληστὴς ἔχει τὸ καταφύγιό του δίπλα στὸ θορυβώδη δρόμο, ὁ μυρμηγκοφάγος τὴ φωλιά του κοντὰ στὴν ἀκτὴ τῆς βουερῆς θάλασσας, ἐγὼ ἔχω τὸ κατάστημά μου νεωτερισμῶν μέσα στὸ θόρυβο τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ κατάστημά μου εἶναι γοητευτικὰ ἀκατανίκητο γιὰ κάθε γυναῖκα, ὅπως τὸ ὄρος τῆς Ἀφροδίτης γιὰ τὸν ἄνδρα. Ἐκεῖ, μέσα σ' ἕνα κατάστημα νεωτερισμῶν, μαθαίνει κανεὶς νὰ γνωρίσῃ τὴ γυναῖκα, πρακτικὰ καὶ χωρὶς τὸ διαμέσον περιπλόκων θεωριῶν. Ἄν ἡ μόδα δὲν εἶχε ἄλλο νόημα παρὰ νὰ παοαδίνῃ στὴν ὄρεξι τῶν αἰσθήσεων τὴ γυναῖκα γυμνὴ ἀπὸ κάθε φόρεμα, τὸ πρᾶγμα θάταν πολὺ ἀπλό. Μὰ δὲν εἶν' ἔτσι· ἡ μόδα δὲν εἶναι μῆτε ἡ ἡδονὴ γυμνωμένη, μῆτε ἡ ὑποφερτὴ κραιπάλη, ἀλλὰ λαθρεμπόριο ἀσχημοσύνης, ποῦ ἐπιτρέπει ἢ ἐύσχημοσύνη. Κι ὅπως στὴν ἰδωλολατρικὴ Πρωσσία κάθε νέος σὲ ἡλικία γάμου κρατοῦσεν ἕνα κουδοῦνι, ποῦ τὸ κουδοῦνισμὰ του ἦταν προσκλητήριο γιὰ τοὺς ἀνδρες, ἔτσι κ' ἡ ζωὴ μιᾶς γυναίκας τῆς μόδας εἶναι ἕνα διαρκὲς κουδοῦνισμα, ὄχι γιὰ τοὺς παραλυμένους, ὄχι γιὰ τοὺς κοινούς παραλυμένους, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἐκλεπτυσμένους ἡδονιστὰς. Πιστεύεται πὼς ἡ εὐτυχία εἶναι γυναῖκα. Λοιπὸν ναί, εἶναι βέβαια ἀστατη, ἀλλὰ εἶναι σὲ κάτι ἀστατη, ἐνῶ μπορεῖ κάποτε νὰ δόσῃ πολλά. Ἄρα δὲν εἶναι γυναῖκα. Ὅχι, ἡ μόδα εἶναι γυναῖκα, γιατί ἡ μόδα εἶναι ἡ ἀστασία χωρὶς νόημα καὶ δὲν ἔχει ἄλλη συνέπεια μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς παρὰ νὰ πηγαίνῃ ἀπὸ τρέλλα σ' ἐξωφρενισμό. Περνώντας μιὰν ὥρα μὲς στὸ κατάστημά μου θά μάθετε περισσότερα παρὰ ἐπὶ χρόνια μένοντας ἔξω, ἂν θέλετε νὰ γνωρίσετε τὴ γυναῖκα.

(Ἄκολουθεῖ)